

**ЄДИНИЙ ВНЕСОК НА СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ: ДОЦІЛЬНІСТЬ
ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПОДАННЯ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ**

Розглянуто переваги та недоліки впровадження єдиного внеску на соціальне страхування, а також систематизовано проблемні питання складання та подання звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до Пенсійного фонду України в електронній формі

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки в умовах ризику зумовлює виникнення багатьох негативних ситуацій, які призводять до незахищеності суспільства та виникнення макроекономічних проблем. Однією з груп зазначених проблем є виникнення значного поточного дефіциту Пенсійного фонду України та нестабільності пенсійної системи. Невідкладного вирішення потребує питання забезпечення належного пенсійного забезпечення та соціального захисту непрацездатних громадян за рахунок працюючих. Особливу увагу слід приділити зростанню частки тіншової заробітної плати та необхідності зниження ставок відрахувань для підприємств, установ та організацій. Порушення принципу економічної залежності видатків споживання від отриманих доходів, виникнення дисбалансу в межах дохідної і видаткової частин бюджету Пенсійного фонду України, негативні демографічні чинники (велика різниця у співвідношенні чисельності осіб пенсійного віку до осіб працездатного віку), отримання позик з державного бюджету для виплати пенсій, зумовили потребу пошуку дієвих інструментів вирішення зазначених макроекономічних проблем.

З метою зупинення розвитку вищезазначених негативних тенденцій було прийнято рішення здійснити реформування нормативної бази соціального страхування в цілому. З метою здійснення заходів з підвищення ефективності роботи фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування та вирішення макроекономічних проблем в липні 2010 році було прийнято новий Закон України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" (від 08.07.2010 р. № 2464-VI), яким передбачено введення єдиного страхового внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і об'єднання в Пенсійному фонді України функцій всіх фондів соціального страхування. Впровадження зазначеного внеску зумовлює виникнення ряду дискусій з приводу його доцільності, переваг та недоліків застосування. Існування багатьох невіршених макроекономічних проблем та подальшого розвитку державних заходів з удосконалення сфери соціального страхування, зміна практичної діяльності в частині нарахування соціальних внесків зумовлюють потребу теоретичного обґрунтування доцільності впровадження єдиного внеску на соціальне страхування.

Мета дослідження. Теоретичне обґрунтування доцільності впровадження єдиного внеску на соціальне страхування, а також систематизація проблемних питань подання звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до Пенсійного фонду України в електронному вигляді.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дискусійні питання в частині нормативно-правової бази, розрахунку максимального обмеження для єдиного внеску, стягнення недоїмок та оскарження рішень Пенсійного фонду України розглядали в своїх працях І. Губіна, І. Журавська, І. Львова, О. Самарченко, І. Сухомлин та інші. Нове законодавче врегулювання нарахування та сплати єдиного страхового внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та подання відповідного звіту до Пенсійного фонду України в електронному вигляді зумовлюють потребу обґрунтування доцільності впровадження зазначених реформ в сфері соціального страхування. Дослідженню проблемних

застосування новітніх технологій в органах державної влади, особливостей подання електронної звітності, основних переваг та недоліків зазначеного процесу присвятили свої праці Г. Бикова, Т. Джига, В. Єжунінов, Т. Моргунова, О. Папіріна, С. Ріппа, О. Чорна, Є.Л. Шкурко, Г. Шпак, С. Шуляренко та інші.

Викладення основного матеріалу дослідження. З 1 січня 2011 року буде введений єдиний страховий внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок), який об'єднає в собі чотири платежі, які сплачують підприємства до фондів соціального страхування. Функції здійснення контролю порядку та правильності нарахування, своєчасності сплати внеску страховальника виконуватиме Пенсійний фонд України. Затвердження Інструкції № 21-5 [4] сприяло розширенню бази нарахування єдиного внеску (сума нарахованої заробітної плати за видами виплат; сума винагороди за цивільно-правовими договорами; сума допомоги по тимчасовій непрацездатності). Сплата єдиного внеску залежить від розміру нарахованої заробітної плати і становить при проведенні нарахувань від 36,76 % до 49,7 %, а при утриманні – 3,6 %. Від виплат за цивільно-правовими договорами відрахування здійснюються за ставкою 34,7 % при нарахуванні, а при утриманні – 2,6 %. Для допомоги по тимчасовій непрацездатності відрахування становлять 33,2 % при нарахуванні та 2 % при утриманні. Оцінка доцільності застосування єдиного внеску повинна здійснюватися з врахуванням його переваг та недоліків для страховальників та Пенсійного фонду України.

Прийняття Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" вносить зміни в порядок сплати соціальних внесків фізичними особами підприємцями, які використовують працю інших осіб на умовах трудового договору чи за цивільно-правовим договором, а також фізичні особи, які забезпечують себе роботою самостійно. Для зазначених платників встановлено єдиний внесок у розмірі 34,7 %.

Тесленко Т.І., Рогозян Л.Є. звертають увагу на те, що "адміністрування всіх соціальних внесків Пенсійним фондом порушує права працевдавців і профспілок. Адже це єдиний фонд, який керується виключно державою. Тоді як інші три знаходяться в сумісному управлінні: працевдавців, держави і профспілок. Переказ всіх коштів під керівництвом Пенсійного фонду відтісняє від управління соціальними засобами працевдавців і профспілок. На практиці надання йому таких повноважень означатиме, що дефіцит Пенсійного фонду може частково покриватися за рахунок засобів інших фондів. В той час, коли в них може не вистачити достатньо коштів для виплати. Скажімо, пенсії виплачуватимуться в строк, а виплати по лікарняному або допомога з безробіття можуть затримуватись" [7].

Невирішеним на законодавчому рівні залишається також питання відображення у звіті щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування перехідних виплат (по відпустці, лікарняних, цивільно-правових договорах тощо).

Враховуючи норми чинної законодавчої бази в частині збору та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, виокремленні наступні переваги та недоліки застосування зазначеного внеску для страховальників та Пенсійного фонду України (табл. 1).

Таблиця 1. Переваги та недоліки застосування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

№ з/п	Страховальники	Пенсійний фонд України
<i>Переваги</i>		
1	Відсутня потреба реєстрації у декількох різних фондах соціального страхування	Запроваджується єдина форма звітності по соціальних внесках та формується один контролюючий орган по його нарахованню та сплаті
2	Спростується сплата внесків та подача звітності до фондів соціального страхування	Формування єдиної бази платників внеску забезпечить оперативне виявлення порушень в частині сплати внеску
3	Зменшення кількості звітних форм, які необхідно подавати та скорочення кількості перевірок органів соціального страхування	Встановлення єдиних правил стягнення внеску і притягнення до відповідальності, визначення єдиної бази оподаткування
4	Скорочення часу і витрат на сплату соціальних внесків	Впорядкування процесу складання звітності по соціальних внесках та проведення перевірок
<i>Недоліки</i>		
5	Відбувається дублювання дій платника внесків та Пенсійного фонду України в частині розподілу єдиного соціального внеску по кожному з фондів	Соціальний внесок не вирішує питання зниження рівня навантаження на фонд оплати праці, що є головною причиною виведення заробітної плати в тінь
6	Можливі випадки несвочасної виплати лікарняних, допомоги з безробіття	Необхідно вести облік податкової бази для кожного окремого робітника і по кожному розрахунку суми відрахувань
7	Збільшення соціального навантаження на фізичних осіб підприємців, які сплачують єдиний податок а також осіб які не є найманими працівниками через збільшення ставки єдиного соціального внеску	Неврегульованість на законодавчому рівні порядку відображення у звітності перехідних виплат зумовлює можливість допущення помилок при заповненні звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

Наведені переваги та недоліки застосування єдиного соціального внеску свідчать про спрощення роботи для бухгалтерів. Разом з тим існування ряду недоліків зумовлює потребу детальнішого опрацювання та нормативного врегулювання проблемних питань.

Ще одним питанням, яке потребує вивчення є встановлення основних правил подання звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в електронній формі. Основними нормативними документами, які регулюють принципи організації інформаційного обміну під час подання страховальниками звітів до ПФУ в електронній формі із використанням електронного цифрового підпису є: Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг" (від 22.05.2003, № 851-IV), Закон України "Про електронний цифровий підпис" (22.05.2003, № 852-IV), Порядок подання звітів до ПФУ в електронній формі, затверджений Постановою правління ПФУ (від 19.04.2007, № 7-7), Порядок формування та подання страховальниками звіту щодо сум нарахованих внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (від 08.10.2010 р., № 22-2).

Подання звітів до ПФУ в електронній формі зумовлено тим, що подання зазначених звітів лише на паперових носіях обмежене Порядком № 22-2. Відповідно до п.2.2 Порядку № 22-2 звіт до органів ПФУ може подаватися страховальником одним із способів:

1) в електронній формі з використанням електронного цифрового підпису через центр обробки електронних звітів згідно з Порядком № 7-7 (при цьому звіт на паперових носіях не подається);

2) на паперових носіях, завірених підписом керівника страховальника і скріплених печаткою (за наявності), разом з електронною формою на електронних носіях інформації;

3) на паперових носіях, якщо у страховальника кількість застрахованих осіб не більше п'яти [5].

Законодавчо закріплені обмеження подання звітів до ПФУ на паперових носіях призводять до використання електронного документообороту. Подання страховальником електронної звітності передбачає те, що звітність повинна бути складена на основі використання спеціалізованого програмного забезпечення, яке призначене для створення електронних звітів відповідного формату. Звітність повинна бути підписана ключами електронного цифрового підпису, завантажена у файл спеціального формату, який потім надсилається електронною поштою.

"Як і інші контролюючі органи, ПФУ безкоштовно надає страховальникам спеціалізоване програмне забезпечення, яке дає змогу сформувати і надіслати звіти, які подаються до ПФУ в електронній формі" [1].

Крім того, п.2.4. Порядку подання звітів до ПФУ в електронній формі (далі – Порядок № 7-7) затверджено, що "подання електронного звіту можливе при наявності у страховальника та центру обробки електронних звітів сумісних технічних засобів, у тому числі засобів електронного цифрового підпису, які надають можливість здійснити створення, одержання, оброблення електронних звітів" [6]. Тобто, на законодавчому рівні закріплена вимога сумісності технічного забезпечення страховальника та ПФУ, що забезпечує оперативну обробку звітів та обмін необхідною інформацією. Вивчення напрацювань вітчизняних авторів в частині подання електронної звітності, надало змогу встановити наступні переваги, які надає подання звітів до ПФУ в електронній формі (табл. 2).

Таблиця 2. Переваги, які надає страховальнику та Пенсійного фонду України подання звіту щодо сум нарахованих внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в електронній формі*

Переваги, які отримує страховальник	Переваги, які отримує Пенсійний фонд України
Звітність, надіслана електронною поштою не потребує дублювання на паперових носіях, а також зберігання (здійснюється заощадження ресурсів за рахунок використання оперативного електронного архіву)	Прискорюється рух документів та забезпечується своєчасність їх розгляду
При подачі звіту в електронному вигляді економиться робочий час бухгалтерів, а також кошти на придбання бланків звітних документів	Скорочуються терміни підготовки та прийняття управлінських рішень шляхом автоматизації процесів колективного створення та використання документів
Гарантується автоматична перевірка підготовлених документів на наявність арифметичних помилок та описок	Підвищується якість рішень за рахунок надання ПФУ максимально повної бази документів
Надає можливість громадянам, організаціям, суб'єктам господарювання запитувати і одержувати через мережу Інтернет необхідні довідки або дозволи, передавати в органи державного управління звітність, відстежувати стан роботи з їхніми запитами	Забезпечує зниження витрат на розмноження, передачу і збереження копій паперових документів, підвищується ефективність роботи, як окремих державних службовців, так і конкретного органу державної влади
Якщо роботодавець та страховальники формують звіти з допомогою програмного забезпечення, яке надає їм Пенсійний фонд, то звіти приходять без помилок, оскільки діє відповідна система контролю	Телекомунікаційний зв'язок підвищує оперативність управління взаємовідносинами між страховальниками та ПФУ, що сприятиме своєчасній сплаті соціальних внесків

*Заруповано на основі використання [9, 2, 3, 8]

Отже, подання звіту щодо сум нарахованих внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в електронній формі при взаємодії страховальників та ПФУ надає змогу скоротити витрати часу і ресурсів зазначених суб'єктів, вдосконалити процес пошуку, одержання, накопичення та зберігання інформації в розрізі різних суб'єктів господарювання, розширити та підвищити якісний рівень співпраці.

Таблиця 3. Процес подання звіту щодо сум нарахованих внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в електронній формі до Пенсійного фонду України

№ з/п	Перелік дій	Документальне оформлення
1	2	3
<i>Організація взаємодії та співпраці страховальника та ПФУ</i>		
1	Інформування управління Пенсійного фонду України в районі, місті або районі у місті, де зареєстрований суб'єкт господарювання як платник страхових внесків, про бажання подавати звітність в електронній формі	Лист довільної форми
2	Страховальник надає центру обробки електронних звітів інформацію про інформування управління ПФУ та посадових осіб, яким надане право накладання електронного цифрового підпису на електронний звіт	Завірені печаткою страховальника копія листа про інформування управління ПФУ та копія розпорядчого документа щодо визначення посадових осіб, яким надане право накладання електронного цифрового підпису на електронний звіт
3	Центр обробки електронних звітів укладає із страховальником договір про обслуговування у системі подання електронних звітів	Договір про обслуговування, який визначає права і обов'язки сторін, порядок вирішення, спорів, а також встановлює особливості інформаційного обміну під час подання електронних звітів
4	Після укладання договору із страховальником центр обробки електронних звітів інформує про це управління ПФУ де страховальник зареєстрований як платник страхових внесків	Лист довільної форми
<i>Подання звітів в електронній формі</i>		
5	Після одержання від страховальника електронного звіту центр обробки електронних звітів здійснює його розшифрування, перевірку цілісності електронного звіту шляхом перевірки електронного цифрового підпису, виконує перевірку відповідності електронного звіту встановленому формату	Квитанція про одержання звіту (надсилається страховальнику протягом двох годин з моменту одержання)
6	Центр обробки електронних звітів завіряє електронний звіт страховальника власним електронним цифровим підписом, передає його до відповідного управління ПФУ та інформує про це відповідального працівника. Зазначений працівник за допомогою програмних засобів візуалізації перевіряє електронний звіт та приймає рішення про внесення звіту до відповідної автоматизованої системи	Квитанція, що містить інформацію про прийняття або неприйняття електронного звіту до обробки

Дотримання всіх вищезазначених етапів забезпечує безперебійний обмін інформацією, уникнення зловживань при роботі з електронною звітністю та зниження ймовірності виникнення рейдерських атак. Подати звіт щодо сум нарахованих внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в електронній формі підприємство може безкоштовно, або через оплату послуг посередників, за допомогою Інтернету. Посередниками при подачі звіту в електронній формі до ПФУ можуть виступати спеціалізовані підприємства, які надають такий вид послуг; аудиторські, консалтингові фірми, які надають послуги з бухгалтерського аутсорсингу для даного підприємства тощо. У випадку несвоєчасного подання звітності до ПФУ за умови використання послуг посередників, відповідальність за дане порушення покладається на страховальника.

Разом з тим, крім переваг, які отримує підприємство подаючи звіт щодо сум нарахованих внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в електронній формі до ПФУ в практичній діяльності виникає ряд проблемних питань, які слід також врахувати:

- нерегульованість на законодавчому рівні діяльності посередників, які надають послуги зі складання та подачі звітів в електронній формі до ПФУ, їх відповідальності за неналежне виконання обов'язків та розголошення комерційної таємниці страховальника;
- наявні недоліки чинної законодавчої бази в частині юридичного підтвердження електронних документів, знижують рівень довіри до електронної звітності та використання електронного цифрового підпису;

- нерівномірність забезпечення доступу суб'єктів господарювання до телекомунікаційних засобів, мережі Інтернет та низький рівень комп'ютеризації;

При поданні звітів до ПФУ в електронній формі використання електронного цифрового підпису повинно бути підтверджено використанням посиленого сертифіката ключа, сформованого для уповноваженої особи страховальника. Після отримання електронного цифрового підпису страховальник повинен виконати наступні дії, відповідно до норм Порядку № 7-7 (табл. 3).

- нерегульованість на законодавчому рівні питання шифрування даних, що ускладнює забезпечення конфіденційності звіту щодо сум нарахованих внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, який подається в електронній формі;

- виникнення технічних та програмних помилок унеможливує подачу звітів до Пенсійного фонду України у визначені терміни

- низький рівень комп'ютерної грамотності та кваліфікації бухгалтерів підприємства, що зумовлює виникнення помилок при заповненні звітів тощо.

Наявність вищезазначених проблемних питань в практичній діяльності може ускладнити процес подачі звіту щодо сум нарахованих внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в електронній формі до ПФУ. Вирішення вказаних проблемних питань можна досягнути за умови внесення змін в нормативні документи в частині питань врегулювання функцій та відповідальності посередників, питання забезпечення конфіденційності даних шляхом їх шифрування, які відображені у звітності страховальника. На рівні суб'єктів господарювання слід розробити організаційно-методичне забезпечення з питань підвищення кваліфікації облікових працівників в частині використання комп'ютерно-інформаційних технологій та розробити заходи з підвищення рівня комп'ютеризації господарської діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Застосування єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування викликає виникнення ряду дискусійних питань серед бухгалтерів-практиків. Недосконалість розробленої нормативної бази знижує цінність та результативність запровадженого реформування сфери соціального

страхування, що визначає актуальність та своєчасність здійснення теоретичних досліджень та обґрунтування існуючих проблемних питань в частині впровадження єдиного соціального внеску

Використання інформаційно-комп'ютерних технологій при формуванні звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в електронній формі до Пенсійного фонду України полегшує роботу бухгалтерів, надає змогу оперативніше надавати інформацію до зазначеного органу державної влади. Рационально організована та правильно впроваджена система електронної подачі звітності до Пенсійного фонду України на рівні підприємства забезпечує економію ресурсів та підвищення якості прийнятих управлінських рішень.

Дотримання основних нормативно закріплених етапів процесу подання звітів в електронній формі до Пенсійного фонду України та використання відповідного документального забезпечення, надають змогу подати звітність з дотриманням відповідних термінів, що в подальшому звільняє керівника підприємства від нарахування штрафних санкцій. Незначний досвід подання звітності в електронній формі та існуючі недоліки нормативного регулювання зазначеної сфери діяльності, зумовлюють виникнення проблемних питань, початковим етапом вирішення яких є детальне опрацювання та узгодження положень законодавства в сфері електронного документообороту.

Список використаної літератури:

1. Бикова Г. Подання звітності в електронному вигляді / Г. Бикова // Дебет Кредит. – 2010. – № 47. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dtk.com.ua/show/1cid04703.html> 2. Джига Т. Вітчизняний та зарубіжний досвід запровадження в органах державної влади систем електронного документообігу: проблеми, переваги, рекомендації [Електронний ресурс] / Т. Джига. – К. : Національний інститут стратегічних досліджень (відділ стратегій

розвитку політичної системи). – Режим доступу: www.niss.gov.ua/Monitor/index.htm. 3. Електронний шлагбаум. Підприємці не хочуть звітувати перед державою через електронних посередників // Дзеркало тижня. – 2010. – № 4 (784). 4. Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, затверджена постановою правління ПФУ від 29.09.2010 р. № 21-5 // Бухгалтерія. – 2010. – № 49 (932). – С. 30-43 5. Порядок формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, затверджений постановою правління ПФУ від 08.10.2010 р. № 22-2 // Бухгалтерія. – 2010. – № 49 (932). – С. 44-51 6. Постанова Пенсійного фонду України № 7-7 від 19.04.2007 р. "Про затвердження Порядку подання звітів до ПФУ в електронній формі" // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0436-07> 7. Тесленко Т.І. Недоліки та переваги Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" № 2464 – VI від 08.07.2010 р. / Т.І. Тесленко, Л.С. Рогозян. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Economics/75232.do 8. Шпак Г. Удосконалення переходу від паперового до електронного подання звітності до Пенсійного фонду України [Електронний ресурс] / Г. Шпак, Т.І. Моргунова. – Режим доступу: <http://www.dtk.com.ua/show/1cid04703.html> www.rusnauka.com/34_NIEK_2010/Economics/74995.doc.htm 9. Шуляренко С.М. Запровадження електронної звітності на підприємствах України / С.М. Шуляренко, Є.Л. Шкурко // Водний транспорт. Збірник наукових праць. – 2009. – Випуск 10.

СКАКУН Людмила Степанівна – кандидат економічних наук, доцент Житомирського державного технологічного університету